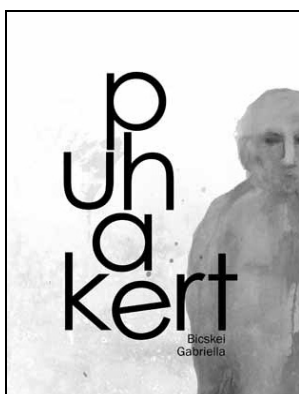

ÓCSAI ÉVA

Egy polifón kísérleti regény

BICSKEI GABRIELLA: PUHA KERT

Forum-JAK-PRAE.HU
Újvidék-Budapest 2013

Szokatlan elbeszélői nézőpontokkal és elbeszélte történetekkel találkozhat Bicskei Gabriella első regényének olvasója, ugyanis a *Puha kert* című szöveg fragmentumait sokféle, meg nem nevezett beszélő mondja el többnyire meghatározhatatlan hallgatóinak, és ezek a szövegmozaikok az élménytöredékek és a visszaemlékezések asszociatív fonala mentén rendeződnek egymás mellé.

Az ironikus regény értelmezését és szerkezetének a feltárását segíti a kötet cím valamint a könyv három részének a címe: a kert konkrét és elvont, álombeli helyszínként jelenik meg a szövegekben, és kapcsolódik a vajdasági gyermekkori visszaemlékezésekhez, valamint a nyugat-európai (elsősorban angliai, illetve skóciai, párizsi és amszterdami) élményeket felidéző szövegdarabokhoz, ezáltal az asszociációs láncok egyik központi eleme. A kert leírásai gazdag képvilággal társulnak, és a történetmozaikokra szintén erőteljes vizualitás jellemző, több festmény leírása (pl. Brueghel: *Vadászok a hóban*, Giotto: *Menekülés Egyiptomba*) is előfordul a szövegekben, ezért a szöveget jól kiegészítik Sagmeister Peity Laura illusztrációi. A regényben felmerül a „varázsló kertje” szókapcsolat, amely Csáth Géza azonos című novelláját (továbbá Gulácsi Lajos festményét) is felidézi, amelyben a gyermekkorhoz és a kamaszkorhoz groteszk fantáziavilág társul, akárcsak Bicskei Gabriella írásában. A regény első és második részének címében felcserélve szerepelnek a föld és az ég jellemzői (I. Fent a föld és lent az ég, II. Kék a föld és zöld az ég), ami előrevetíti a rendhagyó valóságábrázolást és felforgató szövegszervező eljárásokat.

A harmadik rész címe (*Black Ships: Ate the Sky*) egy könnyűzenei albumra vonatkozik, amely Charles Wesley, a metodisták angliai vezetőjének 1763-ban írt himnusza, az *Idumaea* alapján készült, ugyanis ezt a létezésre reflektáló írást a brit Current 93 nevű együttes megzenésítette, és ez lett a 2006-ban megjelent albumuk címe is. A zene-

kar az ezoterikus angol underground zenei szcénához tartozik, szuggesztív és hallucinációs zenéjük kapcsolódik a misztikus és okkult vallási tanokhoz. A miszticizmus a *Puha kert* szövegében szintén szerepet kap, hiszen vendégszövegek találhatók benne Umberto Eco *Foucault-inga* című regényéből, amely a titkos társaságok, az összeesküvés-elméletek és az ezoterikus írások szatírája. A fenti zenei utalás ugyanakkor azt is jelzi, hogy Bicskei Gabriella regénye a brit helyszíneken kívül a brit (és az amerikai) könnyűzene világához is kötődik, mivel angol nyelvű idézet utal egy manchesteri zenekar, a Joy Division dalára, a történetek egyik elbeszélője pedig a könnyűzene legendás központjaiban, Londonban, Manchesterben vagy Liverpoolban tervez zenekart alapítani, emellett megjelenik az amerikai Bob Dylan és Robert Hood zenéje, illetve az ausztrál Nick Cave alakja is.

A három részen belül összesen 59 rövid szövegtörredék található, és ezek egy tudatregényt alkotnak, amelyben az olvasó minden új szövegrész elején azzal a kérdéssel szembesül, hogy vajon kinek a tudatával kell azonosulnia, vagyis ki az elbeszélő „én”, és ő kihez beszél, ki a megszólított. Előfordul a szövegekben egyes szám első és harmadik személyű elbeszélés, de a legvalószínűtlenebb az egyes szám második személyű elbeszélő, mivel egy jelenlévő megszólítottat feltételez, aki nem vesz részt a párbeszédben, csak passzívan végighallgatja a saját múltjáról szóló történeteket. A szövegrészekből az is kikövetkeztethető, hogy a meghatározatlan elbeszélő nem ugyanaz a személy minden szövegmozaikban, vagyis a sokféle térben és időben felbukkanó elbeszélő más-más nézőpontot jelenít meg, de vannak visszatérő megszólalók is. A regény néhány önreflexív mondata közül az egyik ezt így fogalmazza meg: „a középkori író a grammatikai én nézőpontját nem úgy oldja meg, hogy időben és térben folyamatos legyen, az »én« nem egyazon nézőpontot nyújtja”.

A feltáruló tudatok, történetek és benyomások sorozata Musil tulajdonságok nélküli emberének a képzetét kelti, mivel a történetfoszlányokból nem alakítható ki egy cselekvésrendszer, amely a cselekmény vázát alkothatná, és a felidézett élményvilág kaotikussága Joyce szövegszervező eljárásaira emlékeztet, az asszociatív visszaemlékezések pedig Proust megoldásait idézik. Az ironikus szövegalkotáson kívül a mágikus és mitikus világteremtés (mint a mitikus életkorú, 400 éves feleség) pedig arra hívja fel a figyelmet, hogy a szöveg megkonstruált, fiktív történet, és ez azt is modellezi, hogy az én milyen elbeszéléseken keresztül, hogyan alkotja meg önmagát. Azonban a valós szituációkon alapuló történetfoszlányok és a megalkotott sokféle „én” az elbeszélésmód széteséséhez vezet a regényben, ami párhuzamba állítható a kortárs kultúra fragmentáltságával, az emberi élményvilág kaotikusságával és az integráló én hiányával is, amikor az egyén feloldódik a helyzetek sokaságában.

A regény két helyen utal az informatika és az internet világára: az egyik történetben az elbeszélt regényrészlet hőse egy író, aki egy közösségi oldalon talál magának társat; a másik történetben egy számítógép mellett ülő bankár azt veszi észre, hogy tudatában létrejön egy tankönyv szövege, amely az állatok rendszerezésével foglalkozik, és ezt le is írja, azonban a gondolatok nem a sajátjai. Az első részben azt a kérdést veti fel, hogy az „én” hogyan reprezentálja és alkotja meg önmagát a közösségi oldalakon, míg a második esetben a szöveget megalkotó „én” megszüntetéséről van szó. Ezek az esetek szintén rámutatnak arra, hogy a regényben csak alanyi helyzetek vannak a szövegmozaikok végtelen hálózatában, de nincsenek személyek, akik azonosságot és állandóságot jelentenének, mindössze az alanyi helyzetekhez rendelhető, szétfolyó élményfolyam létezik.

A sokszólamú szövegben az elbeszélő alanyok – értelmezésem szerint – a regény szövegalkotási eljárásaira reflektáló mondatokat is megfogalmaznak. Ennek egyik példája, hogy mi-

ként variálódnak a történetekben megjelenő alakok és a hozzájuk rendelt szereplők: „(...) képzeljek el egy világot, amelybe észrevétlenül belenyúlhatok és összekeverhetek benne mindent mindenkivel. Kicserélem a családok gyerekeit, feleségeket ragadok el férjektől, fodrászt rakok az orvosi rendelőbe, és kéményseprőt a hentesüzletbe. De ők nem látnak engem (...).” Másutt a regényben megszólaló alanyok identitásának az elbizonytalanításáról nyilatkozik az egyik elbeszélő: „Azt szeretnéd velem elhítenni, hogy ez az én nem te vagy. / De jellemzően, hol így, hol úgy, mert aztán meg azt mondod, hogy ez az én nem koholt személy, csak a regényíró, a dolgokban jártas, keserű, csalódott ember, én, én mesélem el barátaim és barátáim történetét (...).”

A folytonos nézőpontváltások mellett a helyszín- és időváltás is hozzátartozik a mikro-történetekhez és a visszaemlékezésekhez. Az elbeszélések vajdasági helyszínei a gyerekkorba vezetnek vissza a családi és a baráti közösségekhez, az otthonos, idilli élményekhez, tárgyi világhoz és természeti tájakhoz, azonban már a gyerekkori élmények között is felbukkannak a szorongást keltő álmok (a titokzatos ajtók, amelyek jelzik, milyen sok irányt vehet az élet), s ezek szintén felidéznek az életnek nincs előre megtervezhető, biztos rendje. A vajdasági táj élményvilága mellett a város és a határlét tudata is a térérzékelés része. Többször előforduló helyszín a vajdasági és a nagy-britanniai városi jeleneteknél a kocsmá vagy a vendéglő, amelyekhez hozzátartozik a füvezés és a részegség utáni hallucinációs állapot leírása, és ezeknek megfelelően a szövegen belüli kohézió is egyre inkább felbomlik. A regény gyerekkori, kamaszkori és fiatal felnőttkori élményeket mond el, így az idő elsősorban szubjektív, személyes, mitikus, illetve a természet körforgásán alapul. A kollektív emlékezethez fűződő idő a kortárs jelen, valamint a londoni helyszíneken VIII. Henrik kora és a György-korszak, a vajdasági történeteknél pedig a „háború” ideje (véltetően a délszláv háború). A különböző terek és idők között folyamatos az átjárás, ami tovább tágtja a sokféle alany által megteremtett világok közös határát, amit az egyik elbeszélő így fogalmaz meg: „Ha nem akarok itt maradni, becsukom a szemem, naponta többször is, és máris ismeretlen emberek között vagyok, idegen világban, még soha nem jártam ott. De mit számít mindez, egyikből sem jutok sehová, és nem is lehet, mert csak átjárók vannak, egy másik hasonlóan zárt ismeretlen, vagy már némileg ismert világba.”

A saját és az idegen közötti különbségtétel nemcsak az idő és a tér dimenziójában fogalmazódik meg Bicskei Gabriella írásában, hanem ezt hangsúlyozza a sokféle nézőpont és elbeszélő pozíció is, amely elkülöníti egymástól az én és a nem-én által elbeszélte szövegeket. Ugyanakkor a regény a saját és az idegen közötti különbségeket meg is szünteti, amikor egymás mellé helyezi sok elbeszélő történetfoszlányait, akiket nem lehet egyértelműen megkülönböztetni egymástól, ezért az elbeszélte események közös élményfolyamként és közös emlékezetként jelennek meg. Ezt az egyik beszélő így fogalmazza meg: „(...) az idegen attól idegen, hogy nincs múltja, saját emlékezete, ő a messziről jött ember. Anna, Mari, te meg én nagy utat tettünk meg közösen, közösek az emlékeink, Maude, Béla, Adam, Ari és Alex. / Távoli országok folyóinak, útjainak térképeivel ismerkedtünk, távoli nagyvárosok metróhálózatát bújtuk, ott voltunk, ahol jártunk, és ott is, ahol nem.”

A párhuzamos történetek mögötti fiktív beszélők szétvártó szövegvilágot hoznak létre, és nem alakul ki oksági láncolat a szubjektív és játékos eseményfonalak között, ezért a szöveg arra készíteti olvasóit, hogy részt vegyenek a szövegvilág megkomponálásában és a valóság közötti összefüggések kutatásában.